

İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEM: VÜRBITSA'DAN VERNİSİKİA'YA BULGAR – BİZANS İLİŞKİLERİ 811-813

(Between the Two Wars Period: Bulgarian-Byzantine Relations From Vürbitsa to Vernisikia 811-813.)

Kaan AKAR¹

Araştırma/Derleme

DOI: 10.53507/akademikdusunce.1275506

Makale Geliş Tarihi: 02.04.2023

Makale Kabul Tarihi: 16.06.2023

ÖZ

802 tarihinde Tuna Bulgar Devleti tahtına çıkan Kurum Han ile beraber, Bulgarların yükseliş dönemi başlamıştır. Tuna Bulgar Devleti'nin ve Bizans İmparatorluğunun Balkan coğrafyasını hâkimiyet altına alma politikası bu dönemde iki devletin siyasi olarak karşı karşıya gelmelerindeki en önemli sebeplerden biri olmuştur. Kurum Han döneminde Bulgarlar nüfuslarının az olmasına rağmen hızlı ve dayanıklı ordu yapıları sayesinde asker sayısı bakımından ve donanım olarak da çok üstün durumda bulunan Bizans İmparatorluğunu, savaşlarda yenmişlerdir. Zira bu galibiyetlerin alınması, Bizans imparatorluğunun içinde bulunduğu askerî ve siyasî krizlerin etkisiyle yaşanmıştı. I. Nikephoros'un ardından tahta çıkan oğlu Stavrakios'un ölümü ve İmparator Mihael'in tahta çıkması Bizans İmparatorluğundaki durumu değiştirmemiş ve psikolojik üstünlük ise Bulgarlarda kalmıştır. Bizans sınır kalelerini ele geçirmeye başlayan Kurum Han'a karşı kesin sonuç almak isteyen İmparator Mihael, Vernisikia Savaşı'nda yenilmiş ve tahta İmparator Leo çıkmıştır. Böylece Kurum Han, iki imparatoru öldürmüş ve diğerini de tahtından inmesine sebep olmuştur. Çalışmamızda 811 Vürbitsa Savaşı sonrası, Bulgar Bizans ilişkileri konu edilmiş ve Vernisikia savaşından sonraki Kurum Han'ın ilk İstanbul seferi dâhil olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Bulgar, Kurum Han, Vürbitsa, Vernisikia, Bizans.*

ABSTRACT

With Kurum Khan, who ascended the throne of the Danube Bulgarian State in 802, the period of the rise of the Bulgarians began. The policy of the Danube Bulgarian State and the Byzantine Empire to dominate the Balkan geography was one of the most important reasons for the two states' political confrontation in this period. In the period of Kurum Khan, the Bulgarians, despite their small population, defeated the Byzantine Empire, which was far superior to in terms of numbers and military equipment, thanks to their fast and durable army structures in the wars that took place. It is a fact that these victories were influenced by both the military and the political crises of the Byzantine Empire. The death of his son Staurakios, who ascended the throne after Nikephoros I, and the accession of Emperor Mihael did not change the situation in the Byzantine Empire, and the psychological superiority remained with the Bulgarians. Emperor Mihael, who wanted to get a final result against Kurum Han, who started to seize the Byzantine border castles, was defeated in the Vernisikia War and Emperor Leo ascended the throne. Thus, Kurum Khan killed two emperors and dethroned the other. In our study, the Bulgarian-Byzantine relations after the 811 Vürbitsa War were discussed and the first Istanbul expedition of Kurum Han after the Vernisikia war was examined.

Keywords: *Bulgar, Khan Krum, Varbitsa, Vernisikia, Byzantium.*

¹ Arş. Gör., Erzurum Teknik Üniversitesi, Tarih Bölümü, kaganakar@windowslive.com, ORC-ID: 0000-0003-4623-5369.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Kaan Akar %100 katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada destek alınmamıştır

Etik Onay: Bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişiler ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer-Review: Independent double blind

Author Contributions: Kaan Akar contributed 100% to the study.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study

Ethics Approval: Ethical approval has not been obtained.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Giriş

Bizans İmparatoru I. Nikephoros'un Bulgaristan'ı nihai işgali ve Tuna Nehri'nin Bizans İmparatorluğu'nun Kuzey sınırı olması amacıyla kalabalık bir ordu hazırlayarak çıktığı 811 Seferi, Bizans İmparatorluğu için Vürbitsa Geçiti'nde ağır bir yenilgiyle sonuçlanmıştır (Karatay, 2018: 196). İmparatorun başında bulunduğu ordu, Tuna Bulgar Devleti hükümdarı Kurum Han'ın uygulamış olduğu gerilla savaşına benzer taktiklerle baş edememiştir. Bizans ordusu içinde meydana gelen disiplinsizlikler ve buna binaen bir süre hareketsiz kalışın sonunda gece şafak sökerken ani gelişen Bulgar saldırısına, imparator ve maiyeti dâhil Bizans kamplarındaki tüm askerler hazırlıksız yakalanmışlardır (Hupchick, 2017: 84; Karatay, 2018: 155; Fine, 2000: 97). Bulgarların, Bizans kamplarına yaptığı ilk saldırıda İmparator I. Nikephoros ve maiyeti öldürülmüşlerdir. İmparatorun ölümü 378 yılında İmparator Valens'in Gotlarla yaptığı Edirne Savaşı sırasında ölmesinden sonra bir savaşta gerçekleşen ilk ölümdür (Theophanes, 1997: 673; Kafesoğlu, 1985: 25; Curta, 2019: 89; Kazhdan, 1991: 24). Nikephoros'un ölümü neticesinde Bizans kamplarında başlayan kargaşayla askerler Bulgarların dağlardan attıkları okların altında Vürbitsa Geçiti'ne doğru kaçmaya başlamışlar buradan da Kamçıya Nehri'nden geçerek Bizans İmparatorluğu topraklarına ulaşmaya çalışmışlardır. Zira kaçan askerler Gerlova Havzası bataklıklarına sıkışmışlar ve burada çok sayıda asker ölmüştür. Bataklıktan geçebilenler ise dağ geçitlerinde, Bulgarların yaptığı tahta çitlerle karşılaşmışlardır. Panik halinde olan Bizans ordusu bu çiti tırmanmaya çalışmış; ancak gelen oklarla ve Bulgarların çiti ateşe vermesinden dolayı Bizans ordusunda büyük insan kayıpları yaşanmıştır. Çiti aşabilenler ise hemen altına kazılmış olan derin hendeklerin içine düşmüş, yaralanarak hareket edemez duruma gelmişlerdir. 811 Seferine katılan askerlerden çok az bir kısmı sağ olarak Bizans İmparatorluğu topraklarına ulaşabilmişlerdir. Bulgarlar tarafından esir alınan askerler de Trans-Tuna hattına götürülerek iskân edilmişlerdir; böylece az nüfuslu bu bölgede Bulgarlar lehine muhafızlık yapmaları sağlanmıştır. Savaşın sonunda İmparator I. Nikephoros'un başı kesilerek kafatası temizlendikten sonra altın ile kaplanarak şarap kadehi yapılmıştır. Bu kadeh Bulgar hükümdarı Kurum Han tarafından müttefiki Slav beyleri ile savaş sonrası kutlamalarda kullanılmıştır (Hupchick, 2017: 87; Runciman, 1930: 42; Jenkins, 1993: 125; Norwich, 2012: 23; Batty, 2007: 118).

İmparator I. Nikephoros 811 Seferine çıkarken yanında getirdiği maiyeti içinde bulunan oğlu Stavrakios babasının öldüğü saldırıdan yaralı olarak son anda kurtarılmış ve güvenli bölgeye götürülmüştür. Akabinde Edirne'ye varmayı başaran Stavrakios burada babasının ardılı olarak imparator ilan edilmiştir (Ostragorsky, 2011: 185; Venning, 2006: 234). Ancak

Stavrakios'un aldığı yaraların ölümcül ve iyileşme şansının çok az olduğu bilinmektedir. Kendisinin bu yaralar sebebiyle İmparatorluk yapabilecek sağlığı yoktur. Bu nedenle devlet içinde bir iktidar mücadelesi baş göstermiştir. Taht için mücadele edenler arasında Magistros² Theoktistos ve Domestikos³Stephanos de bulunmaktadır ancak İmparator I. Nikephoros'un damadı Mihael Rangebe eşi Prokopia'nın da gayretleriyle 2 Ekim 811 tarihinde Senato tarafından imparator ilan edilmiştir. Stavrakios tahttan indirilmiş ve başı tıraş edilerek bir manastıra çekilip keşiş hayatı yaşamaya zorlanmıştır. Aslında Stavrakios bu manastıra ölümünü beklemesi için gönderilmiştir. Bu tarihten yaklaşık üç ay sonra 11 Ocak 812'de Stavrakios 811 Seferinde savaş meydanında aldığı yaralar sebebiyle ölmüştür (Runciman, 1930: 42; Karatay, 2018: 156; Theophanes, 1997: 677; Skylitzes, 2010: 4; Ahmetbeyoğlu, 2023: 128; Venning, 2006: 235; Zlatarski, 1982: 129).

1. İmparator I. Mihael Rangabe ve Kurum Han Arasındaki Siyasi İlişkiler

Stavrakios'dan tahtı hem ordu, senato, Kilise hem de halkın desteği ile almayı başaran İmparator Mihael, Bulgar seferinden yenik çıkan ülkesinde bir dizi reform yaparak güven ve desteği sürdürerek tahtında kendini sağlama almaya çalışmıştır. I. Nikephoros'un vergi ve tasarruf politikasını bir kenara bırakarak kiliselere, manastırlara, senatoya, orduya, fakirlere ve 811 Seferinde Vürbitsa'da ölen askerlerin eş ve çocuklarına bol miktarda para dağıtmıştır. I. Nikephoros'un iktidarında sürgün ile cezalandırdığı herkesi affetmiş ve geri dönmelerine izin vermiştir. Kilise ile de iyi ilişkiler kurmaya çalışan İmparator Mihael'in aldığı bazı kararlar Kilise tarafından da memnuniyetle karşılanmıştır (Treadgold, 1988: 107; Ostragorsky, 2011: 184; Foord, 1911: 216). İmparator Mihael hükümdarlığı zamanında Frenk-Bizans ilişkilerinde çok önemli bir yakınlaşmayı gerçekleştirmiş ve 812 yılında Frenk hükümdarının "imparator" unvanını taşımasına onay vermiştir (Ostragorsky, 2011: 185). Venedik ve Dalmaçya'da kazanımlar elde etmeye çalışmış ve oğlu Theophylaktos için bir evlilik anlaşması yapmıştır (Theophanes, 1997: 678). İmparator Mihael döneminde doğuda Araplarla olan ilişki ise Abbasi Halifeliğinin Harun Reşid'in ölümü sonrası neredeyse iç savaşa varan taht kavgaları nedeniyle⁴ oldukça sakindir zira bu dönemde Araplar, Bizans için bir düşman görünümünden çıkmışlardır. Bu durum Bizans İmparatorluğu'na tüm dikkatini batıya –yani Bulgarlara– vermesi için gerekli şartları sağlamıştır (Avcı, 2003: 97). Ancak İmparator Mihael'in sahip olduğu askeri deneyim

² Bizans İmparatorluğunda kullanılan yüksek şeref ve Senato unvanlarından biridir. (Güneş, 2021: 145).

³ Refakatçi olarak tanımlanabilecek bu unvan idari, askeri ve dini alanlarda kullanılmakta ve İmparator ile birlikte üst düzey idareciler en yakın kişilerdir. Hem merkez hem de taşra teşkilatında çeşitli görevleri bulunmaktadır (Günes, 2021: 114).

⁴ Halife Harun Reşid'in vefatı ardından Halife olan Emin ve kardeşi Me'mun arasındaki mücadeleden 813 yılında kardeşini öldüren Me'mun galip çıkmıştır ve ardından 20 yıllık bir istikrar dönemine girilmiştir (Avcı, 2003: 97).

eksikliği ile birlikte dinamizmden yoksun olan yapısı, 811 Seferinde Vürbitsa'da ağır bir yenilgi yaşatan düşmana karşı herhangi bir eylem hazırlığında olmaması ordu tarafından hoş karşılanmamış ve İmparator Mihael'e olan güveni ciddi oranda azalmıştır. Özellikle Trakya birlikleri arasında bu rahatsızlık göze çarpmış ve doğuda kazandığı başarılarla adından söz ettiren Ermeni Leo'ya olan ilgi artış göstermiştir (Sophoulis, 2012: 219).

Bizans İmparatorluğu dâhilinde bunlar olurken kaynaklar, sefer sonrası Kurum Han'ın durumu hakkında bir süre sessiz kalmışlardır. Vürbitsa'da Bizans ordusunu yenmesine rağmen I. Nikephoros'un Bulgaristan'ı işgali bir yıl arayla başkentini iki defa yakılması kaynakları ve insan gücü İmparatorluk ile kıyaslandığında oldukça kısıtlı olan Bulgarları da çok zorlamış olduğu açıktır. Kurum Han 811'de Vürbitsa'da elde ettiği galibiyet sonrası I. Nikephoros'un ele geçirmiş olduğu Bulgar topraklarını işgalden kurtarmakla meşgul ve savaş öncesi müttefik olarak yanına aldığı Slavlardan ve Avarlardan asker toplamak için zaman kazanarak ordusunu yenilemeye çalıştığını düşünmek en akılcı yaklaşımdır. Kurum Han ayrıca ordusunu teknik birimler açısından da kale kuşatmaları için güçlendirmesi gerektiğinin farkındadır, bunun için Bizanslı esirleri kullanmış olması kuvvetle muhtemeldir (Skylitzes, 2010: 5). Trakya birliklerini çoğunluğunun 811 yılında Vürbitsa'da yok oluşu sonrası İmparator Mihael'in bu birlikleri ülkenin geri kalanından asker takviyesi ile yenilememiş olması Bizans'ın Trakya topraklarında yaşayan halkı ve burada kalan askerleri rahatsız etmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun dâhili siyasetle ilgilenmesi Kurum Han'a gerekli zamanı vermiş ve Trakya hattının savunmasız kalması neticesinde Bulgarlar yeni bir sefer hazırlığına girişmişlerdir. Kurum Han Vürbitsa sonrası artık kendini savunmak zorunda kalan bir milletin hükümdarı değil Bizans ile eşit kuvvette bir devletin lideri olarak konumlandırmaya çalıştığı görülmektedir ve akabinde hedef olarak da Bizans sınır hattı kalelerini belirlemiştir (Browning, 1988: 32). Bu amaç doğrultusunda Kurum Han'ın ilk hedefi bölgeyi Mesembria,⁵ Anchialos⁶ ile Sozopolis⁷ kentleriyle güney sahil yolu üstünden İstanbul'a bağlayan Debeltos şehridir. Bugünkü Burgaz'ın 20 km güneybatısında kalan bu şehir stratejik olarak önemli bir noktadır (Kazhdan, 1991: 617). Kurum Han Debeltos'u alarak bölgenin İstanbul ile kara bağlantısını kesmeyi ve kendisine doğru gelebilecek bir saldırı riskini azaltmayı planlamıştır. Ayrıca Debeltos'un alınması ile diğer şehirlerde korumasız kalacak olan halkı da Bulgaristan'a götürerek 811 Seferi ve öncesinde yaşanan nüfus kaybını gidermek amacındadır, bu şehirlerin alınması Bizans'ın sınır hattını oldukça zayıflatmış olacaktır (Hupchick, 2017: 91). Kurum Han ordusunu Balkan

⁵ Nişabur.

⁶ Burgaz körfezinde yer alan şehir şu anda Pomorie adını taşımaktadır.

⁷ Burgaz körfezine yakın Süzebolu şehri.

Dağları üzerinden yürütmüş Burgaz Körfezi'ni çevreleyen güney sahil yolunu kontrol eden Debeltos şehrine 812 Mayıs ayı civarlarında gelerek şehri kuşatma altına almıştır (Whittow, 1996: 227). Kurum Han önce şehrin gıda teminini sağlayan bağlantılarını kesmiş, şehrin duvarlarının dışında kalan tarım bölgelerini yağmalamış ve kuşatma araçlarıyla şehri vurmaya başlamıştır. Umutsuz olan Debeltos halkı Piskopos George'yi, Han'a, kalenin teslimini görüşmesi için göndermiştir. Teslim karşılığı canları bağışlandığı anlaşılan halk, Bulgarlar tarafından sürülerek Bulgaristan'ın içlerine yani kuzeye göçe zorlanmışlardır. Kurum Han şehri ele geçirdikten sonra surları yıktırması ve ardından buradan ayrılmıştır (Runciman, 1930: 43; Curta, 2019: 90; Niavis, 1984: 282; Venning, 2006: 236; Brubaker, 1996: 171; Zlatarski, 1982: 130).

Debeltos'un kuşatılması haberi Anchialos şehrinde duyulması burada bir panik meydana getirmiş ve şehrin boşalması özellikle Mesembria'ya göçü hızlandırmıştır (Theophanes, 1997: 679). Debeltos'un kuşatılması bilgisi İmparator Mihael'e verildiğinde yenilenen Bulgar tehdidine karşı hızlı bir tedbir alması gerektiğinin bilinciyle çıkılacak sefer için hazırlıklarını hızlandırmıştır. İmparator Mihael, İmparatorluk Muhafız Birliği (Tagmata), Opsikon, Trakya ve çeşitli Anadolu Themalarından topladığı askerlerle sefere çıkmaya karar vermiştir. Vürbitsa'da yaşanan ağır mağlubiyet sonrası Makedonya ve Trakya Themaları yeniden bir yapılanma içinde olduğundan imparator henüz gerekli askeri eğitim almamış, acemi olan bu askerlerin yeterli olduğunu düşünmüştür. 7 Haziran 812 tarihinde İstanbul'dan yola çıkan ordunun içinde İmparator Mihael'in karısının da bulunması ayrıca çoğu din adamı olan danışmaların varlığı subaylar arasında genel olarak ordu içinde rahatsızlıklara neden olmuştur (Theophanes, 1997: 679; Hupchick, 2017: 92). İmparator Mihael ve danışmanları Kurum Han'ı Debeltos'u kuşatırken vurmaya planlamışlardır. Çünkü Bulgarların kuşatma sırasında vakit kaybedecekleri şehrin surlarının dayanacağı öngörülmüştür ancak ordu Tzouroulan'a⁸ vardığında Kurum Han'ın Debeltos'u aldığı ve halkını da Bulgaristan'a götürdüğü haberi gelmiştir. Bu haberin ulaşması İmparator Mihael'in eşi I. Nikephoros'un kızı Prokopia ve imparatorun danışmalarından rahatsız olan ordu içinde huzursuzluğu iyice artırmış ve ordu daha fazla ilerlemeyi reddetmiştir. Subaylar, danışmanlara ve İmparator Mihael'e dahi hakaretlerde bulunmuşlardır (Runciman, 1930: 43). Bu durumun tehlikeli olduğunu anlayan imparator, askerlere para ve hediyeler dağıtarak sakinliği sağlamaya çalışmış ve seferi iptal ederek geri dönüş emri vermiştir (Skylitzes, 2010: 5; Ahmetbeyoğlu, 2023: 129).

⁸ Çorlu.

İmparator Mihael'in seferi sonlandırarak geri dönüşü Bulgar sınırında yaşayan halk arasında büyük bir endişe uyandırmıştır. Debeltos'un akıbeti Trakya ve Makedonya'da Bulgar korkusunu artırmış bunun sonucunda da Trakya'nın kuzeyinde ve Trakya ovasındaki kaleler ve kasabalarda Bulgar saldırısına açık halde yaşayan halk panik halinde göç etmeye başlamışlardır. Ankhialos, Markellai,⁹ Beroia¹⁰ ve Philippopolis¹¹ kaleleri gibi yerleşim yerleri tamamen boşalarak güneye doğru ilerlemeye başlanmış Edirne'ye ve Selanik'e doğru göçler hızlanmıştır (Curta, 2019: 90). İmparator I. Nikephoros tarafından zorunlu bir iskân politikası ile Struma'ya yerleştirilen halk da bu fırsattan istifade ederek eski memleketlerine dönüş umuduyla hareket etmişlerdir (Jenkins, 1993: 118; Niavis, 1984: 145). Yaşanan bu göç hareketi bölgedeki diğer yerleşim yerlerini de etkilemiş ve kaçanların geçtikleri yerlerde bir panik ve korku havası oluşturmuştur. Debeltos'un düşüşü ve ordunun isyan haberi İstanbul'a ulaştığında halk ve devlet adamları arasında rahatsızlığa sebep olmuştur. İmparator Mihael'in ikonofil olması eleştirilmiş ve Bulgarlara karşı ilk Bulgaraktanos¹² olarak nitelendirilen İmparator V. Konstantin'in (Kazhdan, 1991: 501) ikonoklast olduğu ve bu yüzden Bulgarları pek çok kez yendiği dillendirilmeye başlanmış ve olaylara ilahi bir boyut kazandırmaya çalışılmıştır (Treadgold, 1988: 182). Ayrıca daha da ileri gidilerek eski İmparator I. Nikephoros'un Lykaonialı muhafızlarının başını çektiği bir grup İmparator V. Konstantin'in kör edilerek hapsedilen oğullarını buldukları yerden çıkararak imparator ilan etmeye çalışmışlardır. İmparator Mihael kendisine karşı yapılması planlanan darbenin haberini Trakya'da henüz İstanbul'a dönmeden öğrenmiş ancak gerekli tedbirleri alarak isyanın büyümesini engellemiştir (Theophanes, 1997: 680). İstanbul'a varan İmparator Mihael duruma el koyarak isyana kalkışanları bertaraf ederek isyanı sonlandırmıştır. Ancak bu isyan hareketiyle yaşanan karışıklık şüphesiz Bulgarların ilerleyişini kolaylaştırmış ve bölgeye gerekli dikkatin verilmesini engellemiş olması muhtemeldir.

Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu durum Kurum Han için oldukça faydalı sonuçlar doğurmuştur. Bizans ordusunun isyanı, halkın göçü, I. Nikephoros tarafından yerleştirilen yerleşimcilerin kaçışı bölgede Bizans tarafından İmparatoriçe İrene ve VI. Konstantin tarafından uygulanmaya çalışılan sınır savunma hattının çöküşü Bulgarlara güneybatı istikametinde boşalan topraklara doğru ilerleme ve zorlanmadan ele geçirme imkânı sağlamıştır. Bulgar ordusu Kuzey Trakya'yı işgale başlamış ve Mesembria şehri hariç bütün

⁹ Bulgaristan'ın Karnobat kenti sınırları içinde bulunmaktadır.

¹⁰ Bulgaristan'ın Razgrad şehri sınırları içinde bulunmaktadır.

¹¹ Bulgaristan'ın en önemli şehirlerinden olan Filibe sınırları içinde bulunmaktadır.

¹² Bulgarkıran anlamındadır ve genel olarak İmparator II. Basil'in lakabıdır.

Karadeniz şehirlerini Ancilaos ve Sozopolis dâhil ele geçirmiş ve Serdika ile Sofya Havzası üzerinde hâkimiyeti sağlamışlardır. Böylece Bizans ordusunun Bulgarları denizden ve karadan tehdit edebilme riski en aza indirilmiştir. Bu bölgelerin ele geçirilmesi Kurum Han'a tüm Trakya'ya hâkim olma en azından tehdit edebilme yolunu açmıştır (Hupchick, 2017: 94). Kurum Han, 811 yılında Vürbitsa'da kazandığı zafer sonrası 812 yılında Bizans Trakya sınır hattını da ele geçirmiş ve Bizans sınır hattının Trakya içlerine çekilmesi sağlamıştır. Bulgarların ele geçirdiği bölgelerde yaşayan ve göç etmeyen Slav halk, daha önce Ermenistan'dan zorla iskân ettirilen Pavlikanlar ile birlikte rütbeli Bizans subaylarının Bulgarlara katılması Kurum Han'ın elini güçlendirmiştir. Dimapolis'in 40 km güneydoğusunda Malamirovo'da bulunmuş taş bir yazıtta göre Kurum Han bu yeni alınan topraklara geleneksel Türk teşkilatlanma sistemi olan Merkez ve İki Kanat'a göre organize etmiştir. Merkezde Han'ın bulunduğu bu düzende sağ kanat Kurum Han'ın adı bilinmeyen kardeşinin komutasına verilmiş ve sol kanatta da Kavhan hâkimiyeti bulunmaktadır. Sağ ve sol kanat komutanlarının altında Bizans'tan Bulgarlara iltica etmiş komutanlar görev yapmaktadır (Sophoulis, 2012: 226).

Kurum Han'ın Debeltos, Anchialos ve Sozopolis'i hâkimiyet altına almasından sonra Bizans İmparatorluğu'nun elinde kalan tek sınır kalesi Bulgarlar tarafından Trakya'nın geri kalanı ile bağlantısı kesilen Mesambria'dır. Bulgar ordusu şehir önlerine 812 yılının yaz sonlarında ulaşmış ve Kurum Han şehri kuşatmadan önce zaman kazanmak için İmparator Mihael'e bir Slav soylusu olan Dragamir'i elçi olarak göndermiştir (Ahmetbeyoğlu, 2023: 129). Elçi Dragamir, Eylül ayı içinde İstanbul'a ulaşmış ve Kurum Han tarafından içinde barış şartları olan mektubu İmparator Mihael'e sunmuştur (Karatay, 2018: 157; Sophoulis, 2012: 227; Hupchick, 2017: 94; Theophanes, 1997: 681; Venning, 2006: 236). Kurum Han, İmparator III. Theodosios ve Tervel Han arasındaki 716 yılında yapılan anlaşmanın bir benzerini yapmak amacıyla dört adet şart öne sürmüştür (Runciman, 1930: 44; Kayapınar, 2006: 108; Kazhdan, 1991: 1159). Buna göre Tuna Bulgar Devleti ile Bizans İmparatorluğu arasındaki Trakya sınırı Kurum Han'ın ele geçirdiği bölgeler onda kalacak şekilde yeniden düzenlenecektir (Charizanis, 2021: 62). Ayrıca İmparatorluk her yıl Bulgarlara 30 libre altın değerinde kıyafet (cübbe) ve kırmızı boyalı deri verecektir. Şartların en önemli maddelerinden bir tanesi de her iki ülkede bulunan kaçaklar konusudur (Foord, 1911: 216). Bulgaristan'da İmparatorluktan kaçarak sığınmış birçok Bizanslı bulunmaktadır sayıları az olmasına rağmen İmparatorlukta da Bulgarlar yaşamaktadır. Kurum Han, İmparatorluğa sığınmış vatan haini olarak gördüğü bu kaçakların kendisine iadesini ve bundan sonra İmparatorluğa iltica etmek isteyen Bulgar olursa bunun kabul edilmemesini istemektedir. Çünkü İmparatorluk bu kaçakları daha sonra kendi

menfaatleri doğrultusunda kullanmak üzere koruyup kollamaktadır (Ahmetbeyoğlu, 2023: 129). Bulgaristan'dan gelenlere oldukça iyi şartlar sunulmakta ve eğer Hristiyan olurlarsa zenginleşmelerine izin verilmektedir; bu da Bizans İmparatorluğu'nu Bulgar muhalifler için bir cazibe merkezi haline getirebilmektedir. Ayrıca Bulgaristan içinde bulunan Bizanslıların da bir şekilde daha sonra İmparatorluk tarafından kullanılabilir olmaları muhtemeldir (Runciman, 1930: 44). Kurum Han bu şartın kabulü halinde tüm Bizans savaş esirlerini ve son olarak Debelto gibi ele geçirdiği şehirlerin halklarını geri göndererek takas yapmaya hazır olduğunu bildirmiştir. Ancak bu madde İmparatorluk için uygun değildir çünkü bu Bulgar firarilerinin daha sonra Bulgaristan için de kullanılabilir olması kuvvetle muhtemeldir. İmparator Mihael bu konuda danışmanlarından baskı görmüş ve bu duruma Kilise de karışarak dini bir gerekçe ortaya konulmuştur, paganlardan kaçan biri Hristiyan olduktan sonra tekrar paganlara teslim edilmesi Hristiyan ahlakına aykırı olacaktır (Skylitzes, 2010: 14; Curta, 2019: 90). Kurum Han'ın talep ettiği bir diğer önemli şart da ticaret ve tüccarlarla ilgilidir. Kurum Han, her iki devletin tüccarlarının sadece belirlenen bölgelere mühürlü bir izin belgesi taşımaları halinde giderek ticaret yapmalarını ve belirlenen bölgelerden başka bir bölgeye tüccarların girmemesini istemiştir. Kurum Han'ın bu konuda amacı ülkesine tüccar kılığı altında İmparatorluk casuslarının girişlerini önlemektir. Kurum Han mektubunu şartları kabul edilmezse Mesembria şehrini ele geçireceği belirterek açık bir tehditle sonlandırmıştır. Ancak bu istek de İmparatorluk çıkarları için uygun görülmemiştir (Sophoulis, 2012: 231). Kâğıt üstünde Vürbitsa sonrası ve Trakya şehirlerinin işgali sırasında sunulan şartlar makul gözükmeyle beraber İmparatorluk politikasını engelleyici maddeler devlet adamları ve İmparator danışmaları tarafından Mihael'e kabul ettirilmemiştir. Ancak cevap stratejik olarak geciktirilmeye çalışılmıştır. Çünkü Balkan coğrafyasının zorlu şartları kış geldiğinde sefer düzenlemeyi imkânsız kılmaktadır ve İmparator Mihael, Bulgarların operasyonel gücünün iklim şartlarında etkisini yitirmesini bekleyerek zaman kazanıp barış şartlarının tekrar düzenlenmesini ummuştur. Ayrıca Mesembria şehrinin coğrafi yapısı savunmayı oldukça kolaylaştırıcı özellikler göstermektedir. Karadeniz'e yarımada benzeri bir çıkıntı ile uzanan şehrin kalesi sağlam durumdadır içerisinde yeterli birlik bulunmakla beraber deniz tarafından kuşatılmadığı müddetçe ele geçirilmesi oldukça zordur. Bulgarların donanma gücü bulunmadığı için Mesembria'nın uzun bir süre dayanacağı ve bu sırada gerekli şartların oluşacağı öngörülmüştür (Hupchick, 2017: 95).

Kurum Han, İmparator Mihael'in politika gereği geciken cevabını daha fazla beklemeden, ekim ayı ortasında Mesembria'ya harekâta başlatmaya karar vermiştir. Bulgarlar

tüm güçlerini şehrin kara yönünden saldırmaya harcamışlardır (Runciman, 1930: 44). Bulgarlar, Bizanslı mültecilerden özellikle Ummethius adındaki Arap asıllı Bizanslı mühendis sayesinde kuşatma konusunda teknik bilgi ve birikime sahiplerdir bu sayede birçok kuşatma aleti yaparak şehrin surlarına uzaktan atışlarla zarar vermeye başlamışlardır (Karatay, 2018: 157; Theophanes, 1997: 682; Niavis, 1984: 295; Zlatarski, 1982: 131). Mesembria'ya saldırının başladığı haberi İstanbul'a ulaştığında 1 Kasım 812 tarihinde İmparator Mihael şartların tekrar müzakere edilmesini istemiştir ancak Bulgar sığınmacılarının iadesine yüksek sesle karşı çıkan devlet adamları sebebiyle barış şartları kabul edilmemiş ve savaş isteyen taraf galip gelmiştir. Mesembria Trakya'nın geri kalanı ile temasını kaybetmiştir ve savunmacılar da İstanbul'dan deniz tarafından bir yardım gelmediğini görerek dirençlerini yitirmişlerdir; böylece şehir iki haftalık kuşatmadan sonra 5 Kasım 812'de Bulgar hâkimiyetine girmiştir (Charizanis, 2021: 60). Mesembria şehri İmparatorluk için önemli bir liman şehridir; geçmiş dönemlerde gerçekleşen Bulgar savaşlarında stratejik konumu nedeniyle etkin olarak Bizans sınır hattının lojistiği için kullanılmıştır. Şehrin bu özelliği nedeniyle Kurum Han bu önemli ve kıymetli şehirden çok sayıda altın ve gümüş elde etmiş ayrıca şehrin dolu ambarlarından tahıl ihtiyacını karşılamıştır (Ahmetbeyoğlu, 2023: 130). Bulgarlar burada ünlü "Yunan Ateşi" Grejuva küplerinden de otuz altı tanesini ele geçirmişlerdir (Lang, 1976: 52; Curta, 2019: 90). Bulgar saflarında yer alan Bizanslı askerlerin varlığına rağmen muhtemelen bu silahın karmaşık yapısı nedeniyle kullanımı zor olduğu için daha sonraki dönemlerde Bulgarların Grejuva'yı kullandıklarına dair bir kanıt bulunmamaktadır. Kurum Han, Mesembria'yı ele geçirerek yağmaladıktan sonra şehirden ayrılmıştır (Runciman, 1930: 45). Şubat ayında Bulgarlar Edirne yakınlarında küçük bir Bizans müfrezesini hedef almıştır ancak bu saldırı daha önce Bulgar saflarından kaçan Bizanslı esirlerin ihbarı ile engellenmiştir. İmparator Mihael kış aylarında olan bu Bulgar saldırısı önlemek için İmparatorluk muhafızlarını toplayarak Trakya üzerine yürümüştür; hazırlıksız bir Bulgar öncü birliği ile karşılaşan imparator, bu Bulgar birliğini yenmiştir. Vürbitsa mağlubiyetinin getirdiği ağır psikoloji içinde alınan bu galibiyet her ne kadar küçük olsa da imparatora ve askerlere moral vermiştir (Zlatarski, 1982: 132). Kurum Han kış şartlarında bir meydan savaşına hazırlıklı olmadığı için kayıpları engellemek amacıyla Bulgaristan'a doğru çekilerek kuzey Trakya topraklarından bir süreliğine ayrılmıştır. Bu galibiyet sonrası İmparator Mihael, baharda I. Nikephoros gibi büyük bir güç toplayarak Bulgaristan'ı nihai olarak işgal için hazırlıklara girişmiştir (Hupchick, 2017: 97).

2. Vernisikia Savaşı ve Sonrası İmparator V. Leo ile Kurum Han Arasındaki Siyasi İlişkiler

İmparatorluk ile Araplar arasındaki düşmanlık ve karşılıklı saldırı hali Abbasi Halifeliğindeki taht mücadeleleri neticesinde durmuş olması doğu sınırının güvenliği endişesini azaltmıştır. Bu durum İmparator Mihael'e Bulgarlara karşı bir sefer için gerekli asker toplama imkânını sağlamıştır. İmparator başlatacağı sefer için tüm Anadolu Themalarından asker ve vergi toplamaya başlamıştır ancak sınır birlikleri ve Ermeni Themasını oluşturan askerler bu durumdan rahatsız olmuşlardır (Theophanes, 1997: 683). Buldukları bölgeden ayrılmak istemeyen tarımla uğraşan ve baharın başlangıcıyla toprak işlerinden alıkoyulan bu birlikler, emir gereği Trakya'ya doğru gitmeye ve 813 Nisan ayında güneydoğu Trakya'da toplanmaya ve Makedonya ve Trakya Themaları ile birleşmeye başlamışlardır. Böylece İmparator Mihael 30-36.000 arası bir askeri güce sahip olmuştur (Haldon, 2002: 77; Zlatarski, 1982: 132). Nisan ayında Edirne'ye varan ordu bir ay süre boyunca İmparatorun İstanbul'dan ayrılmasını beklemiştir. Bu süre zarfında disiplinsizlik ve yiyecek arayışı Trakya topraklarının kendi orduları tarafından bir düşman yağmasına benzer bir hale maruz kalmasına sebep olmuştur. Kendisi Mayıs ayı başında Edirne'ye İmparatorluk muhafızları ve yarı yola kadar eşi Prokopia ile birlikte gelen İmparator Mihael savaşın başlama emrini vermekte acele etmemiştir. Ancak huzursuz olan ordu hem İmparatorun geç gelmesi hem eşinin ve sevilmeyen danışmalarının varlığı ile İmparator Mihael'e hakaret ve alay edilmiştir (Foord, 1911: 217). İmparatorun gelişinden sonra 4 Mayıs 813 tarihinde yaşanan bir güneş tutulması da felaket işareti olarak yorumlanmıştır. Güneş tutulması sonrası isyan emareleri gösteren orduya büyük paralar dağıtılarak yatıştırılması sağlanmıştır. İmparator Mihael, ordusunu iki hafta boyunca hareket ettirmemiş, ardından başlattığı seferde Bulgarların üzerine hızlı gitmemiştir (Runciman, 1930: 46). Çevresindeki danışmanlarının etkisi ile Trakya'da orduyu kısa yürüyüşlerle ilerletmeyi ve kendi topraklarından çıkmadığı takdirde Bulgarların ona saldırmayacağı inancıyla ordusunu Bulgar topraklarına sokmamıştır, bu durum elbette askerler ve ordu komutanları arasında rahatsızlıklara sebep olmuştur (Theophanes, 1997: 683). Sınırın diğer tarafında ise Kurum Han hazırlıklarını sürdürmüştür. Bizans ordusundan sayı olarak oldukça az olan Bulgarların 6-7 bin kişilik süvari askerden ve müttefik Slav piyadelerinden oluştuğunu anlaşılmaktadır. Haziran ayı başlarında Kurum Han ordusuyla, İmparatorluk ordugâhından yaklaşık 40 km uzakta bulunan terk edilmiş eski bir Bizans kalesi olan Vernisikia önünde kamp kurmuştur (Zlatarski, 1982: 132). Bizans gözcülerinin Bulgarların sayısını ve durumunu haber vermesiyle özellikle Apkales'in başını çektiği komutanlar savaşmanın zamanı geldiği konusunda ve Bulgarların

üstüne gidilmesi için imparatoru ikna etmeye çalışmışlardır (Sophoulis, 2017: 239; Hupchichk, 2012: 96). Baskılara daha fazla dayamayan İmparator Mihael orduya hareket emri vermiştir Bizans ordusu Bulgar topraklarına doğru ilerleyerek Bulgarlara 10 km mesafede kamp kurulmuştur. Ancak İmparator Mihael ve danışmaları bir süre daha beklemekten taraflardır, ordular karşılıklı bekleyerek iki hafta daha geçirmiştir. Bu süre içinde atlı Bulgarlar, Bizans erzak hatlarını keserek ordunun erzak eksikliği çekmesini amaçlamışlardır. İki taraf arasında bu sırada küçük çaplı sınır çatışmaları meydana gelmiştir ancak ana ordu İmparator Mihael'in emir vermemesi sebebiyle beklemede kalmıştır. Haziran ayının sıcağı iki orduya da tesir etmekte ancak ağır zırhlı Bizans ordusu bu durumdan daha fazla etkilenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Sıcakın, hareketsizliğin ve kalabalığın etkisi ile ordu içindeki su ve erzak tükenirken hayvanlar da zarar görmeye başlamıştır (Treadgold, 1988: 187; Haldon, 2002: 77). Bulgarlar için ise durum daha iyi gözükmetedir, arkalarında yağmadan uzak kalmış verimli araziler vardır ve Tunca Nehri, Bulgarların su ihtiyacını karşılamaktadır. Ayrıca Edirne civarındaki küçük Bizans kalelerini de abluka altına alarak buralara giriş-çıkışı engelleyerek kendilerini güvence altına almışlardır. Bekleyen Bizans ordusu içinde gönülsüz olarak gelen doğu birliklerinin morali oldukça bozulmuştur; bu da savaş isteğini ve cesaretini olumsuz etkilemeye başlamıştır (Sophoulis, 2012: 235).

Makedonya Theması Strategos'u ve ordunun sağ kanadı komutanı John Apkales durumun daha kötüye gitmemesi için 20 Haziran'da İmparator Mihael'e Bulgarlardan sayıca fazla olduklarını bu sebeple zaferden emin olduğunu ve kendisini ordunun geri kalanı ile desteklemesini istediği bir mesaj göndermiştir. İmparator Mihael bu mesaj karşısında durumun ciddiyetinin farkına varmış ve kabul etmekten başka bir çaresi kalmadığını görmüştür. Bizans ordusunun tamamı 22 Haziran'da Bulgarlara göre yüksek bir konumda sıralanmıştır. Sağ kanatta Makedonya ve Trakya birlikleri ile John Apkales, sol tarafta Ermeni ve Anadolu birlikleri ile Leo, merkezde ise diğer Thema birlikleri ve İmparatorluk muhafız birlikleri ile İmparator Mihael bulunmaktadır (Theophanes, 1997: 684). Kurum Han da ordusunu klasik bozkır düzenine göre merkez, sağ ve sol kanat olarak üçe ayırmıştır. Ön kısma Slavlardan oluşan piyadeleri koymuş ve piyadelerin arkasına da hızlı süvari birlikleri piyadelerden arkasındaki bir tepelikte konuşlanmışlardır (Runciman, 1930: 46). Bu durum Bizans ordugâhından bakınca Bulgarların olduklarından daha kalabalık gözükmelerini sağlamıştır (Sophoulis, 2012: 240). Makedonya Theması Strategos'u John Apkales yapılan savaş planına uygun olarak sağ kanattan Bizans hücumunu tepenin aşağısına doğru başlamıştır. Ani gelişen bu saldırı ile Bulgarların ön saflarını oluşturan Slav piyadeleri karşı koyamamış ve onların

hatlarından geriye doğru çekilmeleri sağlanmıştır (Curta, 2019: 91). Apkales'in komuta ettiği ordu ile Bulgarlar arasında başlayan yakın dövüş Bizans lehine gelişme göstermektedir. Apkales'in komuta ettiği birlikler Bizans ordusunu moral olarak en iyi birlikleri oldukları anlaşılmaktadır.

Bulgarların zaten sayıca az olan sol kısmı parçalanma belirlileri göstermeye başlamıştır. Şimdi Bizans ordusunun Ermeni Leo ve İmparator Mihael'in komutası altındaki birlikler savaşa dâhil olarak Bulgarları Bizans topraklarından atmak ve nihai bir zaferin kazanılması zamanı gelmiş gözükmektedir. Ancak İmparator Mihael savaşı bulunduğu tepeden izlerken ne kendi komutası altındaki askerlere savaşa katılma ne de sol kanat komutanı olan Ermeni Leo'ya birliklerini savaşa sokma emri vermiştir (Sophoulis, 2012: 236). İmparator Mihael'in neden böyle davrandığı ve savaşa askerlerini sokmadığı konusu tarihi olarak çözülememiş ve karanlıkta kalmış bir konu olarak kalmaktadır. Vürbitsa'da yaşananlara birebir tanık olan İmparator'un bir duygu karmaşası mı yaşadığı yoksa taht yolunda rakip olarak gördüğü Apkales ve Leo'nun bir zafer kazanarak savaş sonunda ordunun desteği ile kendisini tahtından indireceğini mi düşündüğü varsayımlar arasındadır. Bizans ordusunun savaş sırasında anlaşılmasız bu hareketsizliği savaşın kaderini de etkilemeye başlamıştır. Apkales'e yardım gelmediğini gören Kurum Han, ordusunun diğer kısımlarını sol kanada yardıma göndermiş, Bizans ordusunun sağ kanadı tarafından kuşatılmış Bulgar sol kanadına merkezden, ikinci hattın, hızlı süvariler yardıma giderek iki cepheden Apkales ve birliklerini çevrelemeye başlamışlardır. Bu sırada Kurum Han, Bizans ordusunun durumunu iyice anlamak için Bizans sol kanadına ok atışları başlatmış ancak bir karşılık gelmemiştir. Hatta taktiksel bir sebep yokken Bizans sol kanadının komutanı Ermeni Leo birlikleriyle savaş alanından çekilmiştir (Genesios, 1998: 5; Venning, 2006: 237). Sol kanadın savaş alanından çekilmesi sonrası Kurum Han, Apkales'in birliklerine şiddetli bir saldırı başlatmıştır. Böylece Etrafı Bulgar atlıları ile çevrelenen Bizans sağ kanadı çekilmeye çalışırken oluşan düzensizlik içinde komutan John Apkales de bu saldırıdan kurtulamadan savaş meydanında hayatını kaybetmiştir (Hupchick, 2017: 98; Sophoulis, 2012: 241). Ancak İmparator Mihael merkezde hâlâ daha olaylara tepki vermemiş ve savaşta hareketsiz kalmayı tercih etmiştir. John Apkales'in ilk saldırısı sırasında Bizans lehinde görülen savaş, Ermeni Leo'nun birlikleriyle geri çekilmesi ve İmparator Mihael'in savaşa katılmadan hareketsiz kalmasıyla Bulgarların lehine dönmüş ve Bizans sağ kanadı tamamen etkisiz hale getirilmiştir. Durumun vahametini gören merkezdeki askerler de paniğe kapılarak kaçan Anadolu birliklerinin peşine düşerek gitmeye başlamışlardır. Savaş meydanında ve sırtlarda Bulgarlardan kaçmaya çalışan askerler arasında oluşan panik tamamen

bir kargaşa haline dönmüş ve Bizans askerleri silahlarını ve zırhlarını atarak daha hafiflemiş şekilde hızla kaçmaya çalışmışlardır. Savaştan bu kaçış sürerken İmparator Mihael için de yapacak çok fazla bir şey kalmamış; o da maiyeti ile birlikte hızla geri çekilmiştir (Skylitzes, 2010: 6). Kurum Han geri çekilen Bizans ordusunun kaçmış olduğuna ikna olmamış ve bunun stratejik bir tuzak olabileceğini düşünmüştür. Bu sebeple aceleyle Bizans ordusunun peşinden gitmeyen Han, düşman ordusunun konumlanmış olduğu tepeyi kontrol etmek amacıyla bölgeye vardığında Bizans ordusunun askerlerin kılıç ve zırh gibi eşyaları ile birlikte yük arabalarını dahi bırakarak güneye doğru kaçtıklarını gördükten sonra Bizans ordusunun takibini emretmiştir (Zlatarski, 1982: 132). Balkan Themalarına mensup olan askerler bölgedeki küçük kalelere ve yerleşim birimlerine sığınmıştır bu askerlerin bazıları Bulgarlar tarafından yakalanarak esir alınmış diğer Anadolu birlikleri ise başta Edirne olmak üzere İstanbul ve Anadolu'ya kaçmışlardır. Kurum Han'ın Bizans ordusunu takip isteği savaş meydanında ve Bizans ordugâhında kalan malların paylaşımı meselesi yüzünden gerçekleşmemiş görülmektedir. Kaçan askerlerden bölgedeki yerel kalelere sığınanlar harici Bizans ordusunun bu savaşta insan kaybı Apkales'in birlikleri dışında yok denecek kadar azdır. Savaş esnasında 2-3 bin askerinin ölmüş olması muhtemeldir. İmparator Mihael'in komutası altındaki İmparatorluk muhafızları ve diğer Thema askerleri ile Ermeni Leo'nun sol kanadı asker kaybetmemiş sayılmaktadır. Bu durum da Vernisika savaşını kaybedilmiş olmasına rağmen 811 Vürbitsa mağlubiyetinden ayıran en temel farktır. 811 yılında İmparator Nikephoros dâhil tüm önemli İmparatorluk subaylarıyla birlikte savaşan katılan askerlerin tamamına yakını ölmüştür. Böylece İmparatorluk ordusu ağır bir yara almış ve yetişmiş asker gücünün kaybı ile harekât gücünü ciddi oranda kaybetmiştir. Kurum Han'ın Bizans sınır hattındaki önemli kale şehirleri zorlanmadan ve arkasını tehlikede hissetmeden ele geçirmesinin temel nedeni İstanbul'dan gelebilecek düzenli ve yetişmiş bir ordunun gelememesidir. Ancak Vernisikia Savaşı'nda insan gücünün kaybedilmemiş olması İmparatorluğun harekât kabiliyetini tümüyle yitirmemesi ve hala mağlubiyete rağmen kendini savunabilecek durumda olmasını sağlamıştır (Sophoulis, 2012: 237).

İmparator Mihael'in 24 Haziran 813'te İstanbul'a geri dönmeyi başarmıştır, şehre girişinin ardından savaştan kaçmış olan başıboş askerlerin sebep vereceği bir yağma, şiddet eylemini engellemek için şehir kapılarını kapatmıştır. Ardından bir İmparatorluk konseyi toplantısı yapılmış, bu toplantıda İmparator Mihael'e tahttan çekilmesi tavsiye edilmiştir (Genesios, 1998: 6). Ancak İmparatorun eşi Prokopia başta olmak üzere danışmanları gelen bu tavsiyeye karşı çıkmışlardır. Ancak Bulgarların Edirne kuşatması, İmparator Mihael için

kaçınılmaz olan gerçeği biraz daha yakınlaştırmıştır. Vernisikia öncesi göç eden sivil halkla beraber savaş sonrası askerlerin sığınma noktası olan Edirne, çok iyi tahkim edilmiş güçlü bir kale olmasına rağmen kapasitesinin çok üzerinde bir nüfusa ev sahipliği yaptığı anlaşılmaktadır. Kurum Han'ın, şehre doğrudan saldırıyı insan gücü orantısızlığı sebebiyle tercih etmediği gözükmektedir. Bunun yerine daha önce Bizans sınır hattı şehirlerinde olduğu gibi kentin çevresindeki tarım alanları ve köyler yağma ve tahrip edilmiş şehre gıda girişini olanaksız kılmışlardır. İstanbul'dan bir yardım gelmesi zaten bu durumda pek beklenecek bir girişim değildir. Kurum Han, Edirne'de kuşatma haberi ulaştığında ordu İmparator Mihael'den yüz çevirmiş ve Vernisikia'da emri altındaki birliklerle savaş meydanından çekilen Ermeni Leo'ya sadakat ve bağlılık artmıştır (Skylitzes, 2010: 6). Ordunun tüm desteğini kaybeden ve çevresinde danışmanlarından başka destekçisi kalmayan İmparator Mihael yaklaşmakta olan Bulgar tehlikesi karşısında daha fazla direniş göstermemiştir. 11 Temmuz 813'te ordugâhının kurulu olduğu Tribunalion'da¹³ Leo, İmparator V. Leo adıyla İmparator ilan edilmiştir (Genesios, 1998: 6). Ertesi gün Ayasofya'ya gelen yeni imparatora Patrik tarafından taç giydirilmiştir (Kazhdan, 1991: 1209) İmparator V. Leo'nun tahta çıkması Kurum Han'ın savaş politikasını da değiştirmiş. Tüm Trakya birliklerinin ve komutanlarının İstanbul'a doğru gittiğini gören Kurum Han, Bizans ordusunun aktif bir savaş haline geçemeyeceğini anlayarak Edirne kuşatmasını kardeşi komutasına bırakarak İstanbul'a doğru yönelmeye karar vermiştir. Sabık İmparator Mihael'in ise gelenek olduğu üzere başı tıraşlanarak Pharos'a gönderilerek burada keşiş olarak yaşamaya zorlanmıştır (Skylitzes, 2010: 7; Theophanes, 1997: 685; Zlatarski, 1982: 133). Eşi ise İstanbul'da bulunan Azize Prokopia Manastırı'na kapatılmıştır. Mihael ardından Prote adasına götürülmüş ve burada Anthanasios Kilise adıyla 844 yılına kadar yaşamış ve ölmüştür. Hayatta olan üç oğlu da hadım edilerek manastırlara gönderilmişlerdir (Genesios, 1998: 8).

Kurum Han ve ordusu İstanbul'a varmadan altı gün önce İmparator ilan edilen V. Leo bu süreyi şehir savunmasını eksiklerini gidermeye çalışarak geçirmiştir. Her ne kadar büyük bir destekle ordu tarafından tahta çıkarılmış olsa da ordunun morali oldukça bozuk olduğundan bir meydan savaşı riskini göze almamaktadır. Aslında Kurum Han'ın da elindeki askeri ve teknolojik imkânlarla İstanbul'u ele geçirebilmesi olanaksızdır. Bu sebeple savaşın başlangıcından itibaren Kurum Han'ın İstanbul'u alma niyetini söyleyemeyiz ancak bu siyasi şartlar altında İstanbul önlerine gidebilme fırsatı eline geçtiğinde bu fırsatı kaçırmamış kazanabileceği en iyi şartları elde ederek yapılacak tavizkâr bir barış anlaşmasının bu yolla

¹³ Hipodromda hakemler için ayrılan düz geniş bir alan.

olacağına inanmış olmalıdır (Karatay, 2018: 202). 17 Temmuz günü Bulgar ordusu İstanbul surları önüne ulaşmıştır. Haliç kenarındaki Kosmidon¹⁴ tepesinde ordugâh kuran Kurum Han ordusunu Altın Kapı'nın dışında toplayarak dinsel törenler düzenlemiştir. Bizanslıların gördüklerinde dehşete kapıldıkları açık olan bu ayinler Han'ın hayvan kurban etmesi, denize girmesi ve askerlerine su sıçratması gibi ritüellerdir askerlerinin ve ordusundaki kadınların Han adına övgüleri ve duaları halkı korkutmuştur (Sghevill, 1996: 94). Kurum Han mızrağını İmparator V. Leo'dan Altın Kapı'ya asmasını istemiştir (Runciman, 1930: 47; Stepanov, 2010: 16). Ancak egemenlik sembolü olan bu istek reddedilince İstanbul'un çevredeki yerleşim yerleri ve manastırlar tamamen yağma edilip, yakılıp yıkılmış ardından İmparator V. Leo maddi içerikli bir barış görüşmesine çağırılmıştır (Ahmetbeyoğlu, 2023: 130). İmparator V. Leo, Kurum Han'ın İstanbul kuşatmasını soğukkanlı karşılamıştır. Hem Bulgarların sayıca kalabalık olmamaları hem de bir donanmaya sahip olmayışları bu kuşatmanın sonuçsuz kalacağını en başından beri göstermektedir ve ayrıca kontrolsüz bir saldırı morali bozuk ordusu açısından bir felaket olabileceğini de bilmektedir. İmparator V. Leo, Kurum Han ile görüşmeyi kabul etmiştir. Ancak bunun Bulgar sorununu tamamen çözmek için yapılacak bir eylem olduğu ortaya çıkmıştır. 19 Temmuz günü Blakernai'de¹⁵ bir görüşme ayarlanmış ve iki hükümdar yanlarında üç silahsız adamlarıyla görüşmeye katılmak üzere anlaşmıştır. Bulgarlar karadan İmparator V. Leo ise denizden buluşma yerine ulaşmıştır. Kurum Han'ın yanında Kavhan'ı, tercümanlık için kız kardeşinin eşi, eski bir Bizans soylusu Konstantin Patzikos ve yeğeni bulunmaktadırlar (Hupchick, 2017: 104; Zlatarski, 1982: 133). Yeğenin görevi olası bir tehlike esnasında atları ayarlamak ve kaçıışı sağlamaktadır. Görüşmeler öncesinde İmparator V. Leo emriyle saklanmış olan askerler işaretle dışarı çıkarak Kurum Han'ı öldürme emrini almışlardır (Foord, 1911: 218). Görüşmeler başladığı sırada Kurum Han, bir kişinin yüzünü kapattığını fark edince bundan rahatsız olarak bir tehlike olduğunu düşünerek hızlıca atına doğru hamle yapmıştır (Lang, 1976: 53). Han atına bindiği sırada gelen oklardan küçük bir yara almış, kendisi kaçmış ancak Kavhan, Konstantin Patzikos ve yeğeni İmparator V. Leo'nun eline geçmiştir (Bury, 1912: 354; Venning, 2006: 237). Bu pusu sonrası İstanbul'daki kuşatmayı kaldıran Kurum Han hızlıca Edirne kuşatmasına geri dönmüş ancak dönüş yolu üzerinde tüm Trakya'yı baştan aşağıya yağma ve talan etmiştir. 813 yılında ilk İstanbul'a gelişin kendisine diplomatik bir toplantı sırasında pusu ile neticelenmesi Kurum Han'ın 814 yılında nihai bir

¹⁴ Eyüp

¹⁵ Ayvansaray

İstanbul Seferi hazırlığına girişmesine sebep olmuştur (Runciman, 1930: 48; Kayapınar, 2006: 114).

Sonuç

811 Vürbitsa yenilgisi ardından hayatta kalanlar tarafından savaş alanından kaçırılarak Edirne'de taç giydirilerek imparator ilan edilen Stavrıkios'un aldığı yaralar sebebiyle iktidarda kalamaması İmparator I. Nikephoros'un kızı ile evli olan Mihael Rangabe'nin eşi Prokopia çabalarıyla senato tarafından İmparator ilan edilmesiyle sonuçlanmıştır. İmparator Mihael tahta çıktıktan sonra bir dizi iyileştirme ve reform yapmaya çalışmış ama bunların yanında asıl önemli sorun olan Bulgar tehlikesini göz ardı etmekle suçlanmıştır. Vürbitsa galibiyetinin ardından ordusu ve ülkesini tekrar onarmak isteyen Kurum Han böylece gerekli zamanı bulmuş ve müttefik Slav ve bağlı Avarlardan aldığı askerlerle ordusunu yenilemiştir. Bizans ordusunun operasyonel gücünün bir anda Balkanlardan çekilmiş olması –her ne kadar kendisi de zarar görmüş olsa da– Bulgarlar için önemli bir fırsat ortaya çıkarmıştır. Kurum Han, İmparator I. Nikephoros'un ele geçirmiş olduğu topraklarını tekrar kazanmaya çalışmıştır ve bu doğrultuda İmparatoriçe İrene'den itibaren bir Balkan politikası haline gelmiş olan sınır zincir kale hattını çökmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda bölgenin en önemli şehirlerinden İstanbul ile diğer şehirlerin kara bağlantısı noktasında yer alan Debeltos şehrini kuşatarak ele geçirmiş ve halkını kendi nüfus yoğunluğunun düşük olduğu bölgelere aktarmış kale surlarını yıktırılmıştır. Bu Trakya'daki diğer şehirlerin halklarında korkuya sebep olmuş ve bölgede kaybolan Bizans otoritesi sebebiyle İmparator I. Nikephoros'un gerçekleştirmiş olduğu tüm iskân siyaseti çökmüştür Struma vadisine zorla yerleştirilen insanlar da memleketlerine dönmek için harekete geçmişlerdir. Kurum Han'ın bu hareketlerine son vermek ve Debeltos'u kurtarmak için ordu toplayan İmparator Mihael ordu içindeki disiplinsizlikler ve İstanbul'da kendisine karşı planlanan darbeyi öğrenmesi sebebiyle Çorlu'dan geri dönmek zorunda kalmıştır. Bizans ordusunun bu isyan emaresi Kurum Han'ın işine çok yaramış ve bölgenin en önemli ve değerli şehirlerinden Mesembria üzerine gitmeye karar vermiştir. Ancak önce İstanbul'a müttefik Slavlardan bir soylu olan Dragamir'i göndererek istediği şartlarda bir barış anlaşması sunmuştur. Bu barış anlaşmasının maddi şartlarından ziyade Kurum Han'ın kaçakların iade edilmesini istemesi önemlidir. Bunun sebebi ise kendisine isyan eden muhalif grupların en önemli sığınacak liman olarak İstanbul'u görmeleri ve Bizans'ın da bu kaçak muhaliflere ilderde kullanmak için özel ilgi ve koruma sağlamasıdır. Kurum Han devletinin geleceği açısından bu konuyu çok tehlikeli ve önemli gördüğü açıktır. Ancak bu istek Bizans politikası gereği kabul edilmemiş dini gerekçeler sunulmuştur. Kurum Han özel olarak geciktirilen cevaba karşılığını

Mesembria'yı ele geçirerek vermiştir. Bu şehrin düşüşü artık Bulgar Bizans savaşını kaçınılmaz hale getirmiştir. İmparator Mihael tüm Anadolu Themalarını toplayarak Edirne'ye yola çıkmış ama danışmalarının hatalı tavsiyeleri neticesinde savaşa başlamayı oldukça gecikirmiştir. John Apkalesi'in ultimatomu nedeniyle 22 Haziran 813 tarihinde savaşa başlanmıştır. Ancak burada İmparator Mihael'in hatalı kararları ve dönem yazarlarının suçladığı şekilde ordunun komutanı Ermeni Leo'nun bir anda birlikleri ile savaş meydanından ayrılması sayıları çok daha az olmasına rağmen Bulgarlara bir kez daha galibiyet imkânını sağlamıştır. Vernisikia'da alınan yenilgi Bulgar Bizans ilişkilerinde bir diğer dönemi başlatmış İmparator Mihael'in tahtını kaybederek yerini İmparator V. Leo'ya bırakmasına sebep olmuştur. Bu taht değişikliği Kurum Han'ın Edirne kuşatmasına ve İstanbul surları önüne kadar gelebilmesine fırsat vermiştir. Kurum Han tahta çıktığı 802 tarihinden itibaren Bizans ile sürekli savaş halinde bulunmuştur. İki devlet arasındaki orantısız güç farkına rağmen daha iyi bir komutan olduğu açık olan Kurum Han iki imparatoru öldüren diğeri de tahtından inmesine sebep olan en büyük "Roma Düşmanı" olarak nitelendirilmiştir.

Kaynakça

- Ahmetbeyoğlu, A. (2023). *Hanlıktan Çarlığa Bulgar Türkleri Tarihi* (1.Baskı). İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Avcı, C. (2020). *İslam-Bizans İlişkileri 610,847*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Batty, R. (2007). *Rome and the Nomads The Pontic-Danubian Realm in Antiquity*. New York: Oxford University Press.
- Browning, R. (1965). *Byzantium and Bulgaria: A Comparative Study Across the Early Medieval Frontier*. Londra: Temple Smith.
- Brubaker, L. (1996). *Byzantium In the Ninth Century: Dead or Alive?*. Birmingham: Routledge.
- Bury, J B. (1912). *Eastern Roman Empire*. Londra: Macmillan And Co. Limited.
- Charizanis, G. (2021). "Byzantine-Bulgaria Relations (7th-10th c.) Periods of Peace". Yura Konstantinova-Eleonora Naxidou (Ed.) *Greeks And Bulgarians Parallels And Intersections In History And Culture*. Sofya: Bulgarian Academy Of Sciences Institute of Balkan Studies with Centre of Thracology, 57-69.
- Curta, F. (2019). *Eastern Europe in the Middle Ages (500–1300)*. Leiden/Boston: Brill Publishing.
- Fine, J. (2000). *The Early Medieval Balkans*. USA: The University of Michigan.
- Foord, E. (1911). *The Byzantine Empire The Rearguard of European Civilization*. Londra: Adam And Charles Black.
- Genesios. (1998). *On the Reigns Of The Emperors*. (A. Kaldelis, Çev.), Canberra: Australian Association for Byzantine Studies.

- Güneş, C. (2021). *Bizans İmparatorluğu Kurumları ve Unvanları (IX. Ve XII. Yüzyıllar)*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Haldon, J. (2002). *Byzantium at War AD 600-1453*. New York: Routledge.
- Hupchick, D. (2017). *The Bulgarian-Byzantine Wars for Early Medieval Balkan Hegemony*. USA: Palgrave Macmillan.
- Jenkins, R. (1993). *Byzantium The Imperial Centuries AD 610-1071*. New York: Barnes&Noble Books.
- Kafesoğlu, İ. (1985). *Bulgarların Kökeni*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Karatay, O. (2018). *Bulgarlar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kayapınar, A. (2006). "Bulgarların Balkanlara Göçü ve Tuna Bulgar Devlet". Osman Karatay-Bilgehan A. Gökteğ (Ed.), *Balkanlar El Kitabı*. Cilt 1, Çorum/Ankara: Karam Araştırma ve Yayıncılık, 105-129.
- Kazhdan, A. P. (1991). *The Oxford Dictionary of Byzantium (Cilt I)*. New York-Oxford: Oxford University Press.
- Kazhdan, A. P. (1991). *The Oxford Dictionary of Byzantium (Cilt II)*. New York-Oxford: Oxford University Press.
- Lang, D.M. (1976). *The Bulgarians From Pagan Times to the Ottoman Conquest*. Southampton: Thames And Hudson.
- Niavis, P. (1984). *The Reign of the Byzantine Emperor Nicephorus I (802-811)*. Edinburgh, The University of Edinburgh.
- Norwich, J. (2013). *Bizans Yükseliş Dönemi (803-1081)*. (S. Hırçıl, Çev.), Ankara: Kabalcı Yayınevi.
- Runciman, S. (1930). *The First Bulgarian Empire*. Londra: G. Bell & Sons Limited.
- Sghevell, F. (1996). *A History of The Balkans From the Earliest Times to the Present Day*. New York: Dorset Press.
- Skylitzes, J. (2010). *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*. (J. Wortley, Çev), UK: Cambridge University Press.
- Sophoulis, P. (2012). *Byzantium and Bulgaria 775-831*. Leiden-Boston: Brill Publishing.
- Stepanov, T. (2010). *The Bulgars and the Steppe Empire in the Early Middle Ages The Problem Of the Others*. Leiden/Boston: Brill Publishing.
- Theophanes, C. (1997). *The Chronicle of Theophanes the Confessor Byzantine and Near Eastern History AD 284-813*. Oxford: Clarendon Press.
- Treadgold, W. (1988). *The Byzantine Revival 780-842*. California: Stanford University Press.
- Venning, T. (2006). *A Chronology of the Byzantine Empire*. New York: Palgrave Macmillan.
- Whittow, M. (1996). *The Making of Byzantium, 600-1025*. Los Angeles: University of California Press Berkeley.
- JjZlatarski, N. (1982). *Kurum Han*. (T. Acaroğlu, Çev), Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, (11), 125-146.